

301

GENER
2014

ELS DILEMES EXISTENCIALS DE LA CELAC

Anna Ayuso, investigadora sènior, CIDOB

La Comunitat d'Estats Llatinoamericans i Caribenys (CELAC), nascuda el desembre de 2011 a Caracas gràcies a la convergència de lideratges del Brasil, Mèxic i Veneçuela, es va consolidant com a espai d'interlocució política tant entre els seus membres com amb altres subjectes del panorama internacional en diàlegs amb la UE, la Xina, Rússia, els BRICS i d'altres. No obstant això, en la III Cimera CELAC celebrada a Costa Rica el 28 i 29 de gener de 2015 han tornat a manifestar-se alguns dels dilemes que avui es plantegen a Amèrica Llatina respecte a el rumb dels processos d'integració i cooperació regional. A la CELAC conviuen des de la seva creació diferents versions del que la institució representa i de quin ha de ser el seu paper a la regió. El que per a uns és un mecanisme de concertació política i representació de la regió per al diàleg, per a altres és un projecte de constitució d'un nou bloc contra-hegemònic que tracta d'alliberar-se del domini dels Estats Units i confrontar l'Agenda hemisfèrica de l'Organització d'Estats Americans (OEA).

Si alguns dirigents dels estats membres sostenen que és un espai per convergir en la diversitat, altres opinen que és el símptoma d'un canvi d'època que relega les institucions hemisfèriques de l'OEA a un passat històric de neocolonialisme que ha de ser superat. Aquests dos relats es van alternar en els discursos dels 33 alts mandataris que van succeir a les negociacions de la **Declaració política de Belén** de 94 punts i a un **Pla d'acció** en el qual s'enumeren les agendes i diàlegs conjunts intra i extra regionals en 27 títols que aborden un extens camp de cooperació. El tema central de la Cimera va ser un mal endèmic de la regió: la lluita contra la pobresa i la desigualtat. Aquest tema va ser alhora objecte de satisfacció, pels avenços que es van produir en la passada dècada, i subjecte de preocupació, per l'estancament que s'ha produït en la seva reducció a causa de l'alentiment del creixement econòmic a la regió, que va ser assenyalat en el discurs de la Secretària Executiva de la CEPAL, Alicia Bárcenas. Mentre alguns mandataris destacaven els resultats reeixits de polítiques socials redistributives, altres posaven l'accent en la necessitat de mantenir el creixement i comprometre's amb reformes estructurals per fer-les sostenibles.

La declaració final reitera els principis comuns democràtics respecte els Drets Humans i el multilateralisme eficaç, però la interpretació no és homogènia a la regió. Si uns promouen la convergència de valors i complementarietat entre els

diferents fòrums regionals, altres veuen en les institucions interamericanes de Protecció dels Drets Humans polítiques d'ingerència i desestabilització política. Un dels temes que més unanimitat va suscitar va ser l'anunciada obertura de negociacions entre Cuba i els Estats Units el passat 17 de desembre de 2014. Però, mentre alguns ho van interpretar com un pas històric positiu, altres el van presentar com una victòria del socialisme enfront del "fallit capitalisme" i la seva "pobresa moral". El mateix Raúl Castro es va encarregar de recordar que, mentre el bloqueig i la base de Guantánamo romanguin, la normalització no seria completa i ha afirmat que cap contrapartida podia exigir-se al poble sobirà de Cuba, alhora que condemnava les sancions unilaterals dels Estats Units envers dirigents veneçolans implicats en les accions policials contra dissidents polítics.

Encara més contundent va ser la intervenció del veneçolà Nicolas Maduro, que va denunciar el suposat intent d'un cop d'Estat contra el seu govern en ple deteriorament de la situació econòmica i política. El nicaragüenc Daniel Ortega va arribar a acusar el "Yankee" d'estar repetint a Veneçuela el guió del cop d'estat contra Salvador Allende a Xile de 1973 i va cedir part del seu temps a l'independentista porto-riqueny Rubén Berrios, provocant les queixes del president amfitrió, Luis Guillermo Solís. El tema de la independència de Puerto Rico ja va ser introduït en ocasió de la II Cimera CELAC a l'Havana, el gener de 2014, pel bloc dels països de l'ALBA amb abundants i recurrents referències històriques als herois de les guerres de la independència. Tot i que genera dissentiment entre els membres, sembla haver arribat per sumar-se a les reclamacions sobre la sobirania argentina de les Malvines.

Davant de l'antiimperialisme nord-americà d'alguns, tots semblen confiar en les bondats de la cooperació amb la Xina, amb la qual la CELAC va institucionalitzar el diàleg polític el 7 de gener de 2015 i va aprovar un Pla d'acció quinquennal que preveu: 250 mil milions de dòlars en inversions xineses, duplicar el comerç fins a arribar als 500 mil milions i préstecs de fins a 35 mil milions. Però mentre països com Xile, Perú, Colòmbia i Mèxic, membres de l'Aliança del Pacífic, obren els seus mercats mitjançant Tractats de lliure comerç amb el gegant asiàtic, els Estats Units i la UE, els membres de MERCOSUR es resisteixen a obrir els seus mercats. Això suscita certs dubtes en relació a que resulti viable l'establiment d'una zona aranzel·lària llatinoamericana i caribenya prevista en el Pla d'acció de CELAC.

Lluny de la idea de bloc, en realitat la CELAC es projecta com un nou actor polièdric de múltiples cares en què les aliances no són sempre les mateixes. El caràcter transaccional s'observa fins i tot en la successió de les presidències *pro tempore* que cerquen balancejar les diverses tendències; així Costa Rica la va traspasar a l'Equador en aquesta Cimera, mentre la va rebre de Cuba a qui li va ser cedida per Xile, país que la va rebre de Veneçuela. Entre els membres hi ha discrepàncies quant a l'abast de la institucionalització; mentre el sector bolivarià pugna per crear institucions estables i esdevenir una alternativa a l'OEA, altres prefereixen mantenir-lo com un fòrum flexible sense comprometre la seva llibertat d'acció ni la seva relació amb els Estats Units. Aquestes contradiccions i dilemes no impedeixen constatar que la CELAC ha arribat més lluny del que es podia imaginar fa una dècada i que la voluntat política supera les diferències. En la darrera Cimera hi va haver unitat en l'ovació al vell dirigent José Mujica en el seu últim discurs a la CELAC com a president de l'Uruguai que, amb un "som el que som", resumia el gresol d'unions i desavinences que batega a la regió.